

Cicero: Keskusteluja Tusculumissa | Maailmankirjat

Risto Niemi-Pynttari

GLORIA – JULKISEN ELÄMÄN OIKEA LOISTO

Verkkojulkisuutta on luonnehdittu maineen järjestelmäksi: suosituslistat ja linkit rankkaavat proggiksia ja niiden tekijöitä. Muinainen Rooma se vasta maineen järjestelmä oli. Miksi heille kunnian saaminen on riittävä palkkio, ja miksi vapaat roomalaiset tavoittelivat vain sitä? Cicero on kiinnostava hahmo tältä kannalta. Hän oli tasavaltalaisen Rooman paras puhuja ja kirjoittaja, joka tavoitteli kunniaa eli gloriaa.

Verkkokirjoittamisen kannalta Ciceron kiinnostavuus on siinä, että hän toimi nimenomaan puheen ja kirjoittamisen rajalla. Hän kirjoitti puheita etukäteen, mutta teki myös muistiinpanoja keskusteluista. Myöhäisteoksensa *Keskusteluja Tusculumissa* on jälkimmäinen.

Cicerolle selvästikin puhuminen oli julkista toimintaa joka tapahtui roomalaisilla foorumeilla. Kirjoittaminen puolestaan oli yksityistä, koska se tapahtui hänen huvilallaan Tusculumissa. Käsikirjoituskääröjä toki luettiin ja jäljennettiin, mutta tekstin julkaiseminen merkitsi sen ääneen lukemista kaupungissa.

Cicero, Rooman paras julkinen puhuja, oli retorikko joka loi maineensa juristina. Loistavan puhujan maineen hän oli luonut nimenomaan foorumeilla. Nykyisillä verkkofoorumeilla vallitseva vihapuhe ja epäkeskustelu oli tuttua muinaisessa Roomassakin, ja Cicero loi maineensa varsin brutaalissa keskusteluilmapiirissä ja onnitstui luomaan eettisesti vaikutusvaltaisen keskustelijan maineen.

Keskusteluja Tusculumissa on lähtökohdaltaan julkisuus kriittinen teos, koska Cicero laati sen tilanteessa, jossa hänet oli karkoitettu Rooman julkisesta maailmasta. Cicero joutui usein kärsimään ”julkisuudesta karkoittamisista” ja ne merkitsivät hänelle usein sielutonta apatiaa. Vanhemmiten häntä kiinnosti erityisesti nuo maailman ja julkisen elämän arvon kieltäjät, stoalaiset, ja niistä hän haki lohdutusta julkisuudesta karkoittamiseensa.

Stoalaiset edustivat kääntymistä pois julkisuudesta kohti yksityistä. Stoalaisten myötä onnellisuuden mitta on sielussa, heille julkisen persoonan loisto ei ollut mitään. Nykyään stoalaisuus on erittäin suosittu, eräänlainen mielikuvaharjoittelun esimuoto. Mutta samalla kun se palauttaa kaiken vain mielen sisäiseksi suhtautumistavoiksi se osoittautuu erittäin epäpoliittiseksi ja privatisoivaksi ajatustavaksi. Stoalaisten erityisenä hyökkäyksen kohteena olivatkin turhat asiat kuten ”maine ja kunnia”.

Mutta juuri ”maineen ja kunnian” olemusta tulisi ajatella uudestaan. Miksi parhaat roomalaisista arvostivat tätä *gloriaa* jopa enemmän kuin yksityistä sieluaan? He näkivät kunniasa jotain, mitä meidän on niin vaikea nähdä. Ajatus, jonka mukaan ihminen voi

pelastaa sielunsa vaikka hän menettäisi kasvonsa. Roomalaiset kokivat, että kasvojen menetyks merkitsee nimenomaan sielun katoa, sieluttomuutta. Jos tällaiselta vapaalta, julkista glorioa nauttivalta mieheltä olisi kysytty, kumpaa hän arvostaa enemmän sielun pelastusta vai julkista kunniaa hän valitsisi epäroimättä kunnian. Hänelle yksityinen, privaatti onni olisi harhaa.

Cicero ei ole stoalainen, eikä myöskään vain julkisuudessa elävä esiintyjä. *Keskusteluissa* käsitellään pääasiassa sielun hyvinvointia eri kannoilta, mutta Ciceron julkisuuskäsitys on luettavissa vain joistain huomautuksista. Esimerkiksi siitä, kuinka Cicero ilmoittaa haluavansa tehdä filosofista julkisempaa, mutta ei populaarissa mielessä, vaan julkisen arvostuksen kohteena.

Hän sanoo "Filosofia sen sijaan on ollut alennustilassa näihin päiviin asti ja jäänyt täysin pimettiin kirjallisuudessa. Minun on tuotava se päivänvaloon ja pantava kukoistamaan." (27).

Hän ei puhu filosofiasta yksityisenä sielunhoitona, vaan asettaa tavoitteekseen filosofian oman glorian julkiseksi tekemisen. Roomalaisille pimettiin jääminen merkitsi yksityistä ja päivänvaloon tuominen julkista. Huonot kirjoittajat eivät onnistu tässä: "Niinpä sellaiset kirjoittajat itse lukevat omia kirjojaan omassa piirissään, eivätkä niihin kajoa muut." (28) Mutta Cicero katsoo, että hänellä on kyky kirjoittaa ja tavittava julkinen arvostus, niin että filosofian glorian esiin tuominen voisi olla mahdollista.

Gloria on jotain mikä voi asettua runouteen tai Rooman loistoon tai loistavaan persoonaan.

Modernille ihmiselle alkaa verkon myötä paljastua vähitellen se roomalaisten oivallus, että ihminen on lähimpänä omaa itseään kun hän toimii verkon julkisissa tiloissa. Hän on persoona. Vain sitä kautta voimme ymmärtää, miksi roomalaisille persona merkitsi samanaikaisesti sekä naamio että ainutlaatuista minuutta. Julkisesti esiintyessäsi sinulla on samanaikaisesti sekä naamio että minuus esillä.

Roomalaiset arvostivat julkisen elämän alueella loistamista. Mutta miksi juuri julkinen kunnia oli parasta mitä ihmiselle saattoi tapahtua? *Vita activa* -ajatuksen mukaan roomalainen mies voi olla luova ja vapaa vain julkisesti toimiessaan ja ennen kaikkea puhuessaan. Roomalaisille elämä oli julkista ja vain julkinen oli elämää, syrjään joutuminen merkitsi unohdusta. Mutta kuten Cicero sanoo, tuon julkisen elämän on parasta liittyä eettiseen ja taitavaan toimintaan, muuten se on turhaa.

Nuori Cicero tavoitteli mainetta varsin suorasukaisesti, kuten roomalaiseen julkisen miehen ideaaliin kuului. Ratkaiseva käänne ei ehkä ollut konsuliksi tuleminen, ja jälkikäteen kunnia, vaan se että hän itse voisi ehkä olla täysin uudenlainen ihminen (*novus homo*) teoissa, pyrkimyksissä ja sanoissa. Tällainen uusi roomalainen edustaisi eettistä julkista toimintaa ja olisi kielen virtuoosi.

Julkisuus on nautinnollista, roomalaiset tiesivät kuinka se kohottaa olemassaolon tunnetta, siksi he puhuivat gloriasta. Terminä "kunnia" on konservatiivinen. Se konservoi ja tekee julkisen loiston hetket suoritukseksi ja kunnia-auluksi. "Kunnia" on siis

aina jotain jälkikäteistä, mutta gloria on loistavaa ihmistä ympäröivä sähdekehä, julkisen esiintymisen loistoa.

Keskusteluja Tusculumissa, kolmannen päivän alussa Cicero esittää, miksi aito GLORIA on jotain muuta kuin FAME ja POPULAARISUUS. Kansansuosioon perustuva maine edellyttää brutaaleja temppuja, toisaalta pelkkä suosio, fama, johtaa vain näyttävyyteen vailla suuruutta. On varsin paljastavaa, että Cicerolla ei ole tällaisten julkisten ilmiöiden kuvaamiseksi muuta sanaa kuin väärä glooria, koska sen erottaminen oikeasta julkisesta glooriasta on vaikeaa. Kuten 3 kirjan 3 ja 4 luku esittävät:

“Turhaa julkista kunniaa saavat runoilijat, jotka esittävät näyttävästi oppeja ja viisauksia, minkä vuoksi heitä kuunnellaan, luetaan ja opiskellaan, ja he painuvat lähtemättömästi mieliimme. Kun kaiken kukkuraksi tulee vielä yleinen mielipide ja paheita aina yksimielisesti kannattava kansanjoukko ikään kuin suurimmaksi mestariksi, silloin harhauskomukset myrkyttävät meidät täydellisesti ... niin että pidämme parhaina asiantuntijoina niitä, joiden mielestä ihmiselle parasta, tavoiteltavinta ja hienointa ovat kunniavirrat, sotilaallinen käskyvalta ja kansansuosio (*fama popularis*). Sellaiseen kaikki parhaimmat miehet tuntevat vetoa. Ja vaikka he tavoittelevat aitoa jaloutta... heidän aikansa kuitenkin kuluu täydessä turhamaisuudessa. Eivätkä he havittele hyveen ylevää ihannetta vaan kunnian (*gloria*) varjokuvaa. Aito kunnia (*vera gloria*) on näet todellista ja kouriintuntuvaa, ei mikään varjokuva. Se on kunnan miestejn yksimielistä kunnioitusta, sellaisten miesten turmeltumaton mielipide, jotka pystyvät arvioimaan, mitä erinomainen hyve on (*virtu*). Aito kunnia vastaa hyveeseen kuin kaiku huutoon, ja koska se useinmiten seuraa oikeita tekoja, kunnan miesten ei pidä torjua sitä.

Sen sijaan tuo toinen kunnia, kansansuosio, joka on jäljittelevinään aitoa kunniaa, on arvaamaton ja ajattelematon ja ylistää useimmiten hairahduksia ja paheita ja teeskentelyllään turmelee todellisen kunnian kauneuden.” (s. 113, kursivoidut termit lisätty käännöstä tarkentamaan).

Tästä otteesta välittyy se, että vaikka Cicero arvostaa gloriaa, niin oikean loistavuuden tavoittamiseksi tarvitaan myös eettistä ja tarkoituksenmukaista kielen käyttöä. Tämä periaate näkyy myös hänen kirjoitustyyliinsään, balassi voimakkaidenilmaisujen ja asiallisuuden välillä on tarkkaan harkittua.

Marcus Tullius Cicero: *Keskusteluja Tusculumissa*, suom. Veli-Matti Rissanen, esipuhe Juha Sihvola. Faros 2009.